

Arctia villica L. — *Cryphia raptricula* Schiff. — *Agrotis clavis* Hufn. — *Agrotis puta* Hb. — *Mesogona oxalina* Hb. — *Leucania conigera* Schiff. — *Hadena lepida* Esp. — *Hadena confusa* Hufn. — *Conistra Vau punctatum* Esp. — *Agrochola macilenta* Hb. — *Omphaloscelis lunosa* Hw. — *Cirrhia gilvago* Esp. — *Atethmia xerampelina* Esp. — *Enargia palacea* Esp. — *Cosmia diffinis* L. — *Mormo maura* L. — *Phoberia lunaris* Schiff. — *Lygephila pastinum* Tr. — *Colobochyla salicalis* Hb. — *Zanclognatha tarsicrinalis* Knoch. — *Bomolocha crassalis* F. — *Sterrhia inquinata* Scop. — *Sterrhia marginepunctata* Goetze. — *Cosymbia annulata* Schulze. — *Cosymbia linearis* Hb. — *Anaitis plagiata* L. — *Thera variata* Schiff. — *Melanthia procollata* Schiff. — *Hydriomena furcata* Thunb. — *Asthena albulata* Hufn. — *Horisme vitalbata* Schiff. — *Pseudopanthera macularia* L. — *Nyssia zonaria* Schiff.

Tenslotte noemen we dan nog enkele bijzondere of althans niet gewone vlinders, die ook wel elders buiten Zuid-Limburg voorkomen. Hierbij betrekken we echter niet de jaarlijkse immigranten, die niet volledig deel uitmaken van onze inheemse fauna.

Pergesa porcellus L. — *Clostera anachoreta* F. — *Asphalia diluta* Schiff. — *Thumatha senex* Hb. — *Phimatopus hecta* L. — *Craniophora ligustri* F. — *Apatele strigosa* Schiff. — *Apatele psi* L. — *Apatele alni* L. — *Rhyacia simulans* Hufn. — *Actinotia polyodon* Cl. — *Lampra fimbriata* Schreb. — *Mythimna turca* L. — *Orthosia opima* Hb. — *Lacanobia dysodea* Schiff. — *Cirrhia ocellaris* Bkh. — *Craptolitha lamda* F. — *Aporophyla nigra* Hw. — *Cucullia asteris* Schiff. — *Pyrrhia umbra* Hufn. — *Nonagria algae* Esp. — *Nonagria sparganii* Esp. — *Nonagria geminipunctata* Hw. — *Nonagria typhae* Thunb. — *Celaena haworthii* Curt. — *Apeira syringaria* L. — *Anagoga pulveraria* L. — *Erannis aurantiaria* Hb.

Dit overzicht zouden we willen besluiten met de meest bijzondere vlinder, die door ons, afgezien van de trekkers, werd buitgemaakt, n.l. *Semiothisa artesiaria* Schiff. Een wijfje werd hier op 11 juli 1929 voor het eerst gevangen en daardoor aan de Nederlandse fauna toegevoegd. Later ving prof. Dr B r o u w e r te Utrecht een tweede exemplaar te Voerendaal (10 juli 1934), eveneens een wijfje. Op 29 juni 1959 werd door ons opnieuw een volkomen onbeschadigd mannetje gevangen. Al komt deze vlinder in geheel onze westeuropese omgeving niet voor, toch bewijst deze tweede vangst naar ons voorkomt, dat we hier niet met een adventief te maken hebben. Onze beide exemplaren zijn op licht gevangen.

HET STEINERBOS EN ZIJN VOGELVRIENDEN

door

P. J. VAN NIEUWENHOVEN

Sinds het Steinerbos in 1949 onder het beheer kwam van de Plantkundige Dienst van de Staatsmijn Maurits heeft dit recreatie-oord voor de bevolking van de mijnstreek zich kunnen ontwikkelen tot een echt vogelparadijs. Wel is waar vormen de speeltuin en de roeivijver de grote trekpleisters, waar wel eens 8000 bezoekers op één dag geteld zijn. Maar op zulke drukke dagen blijven toch bepaalde delen van het bos rustig, zodat men daar echt van de natuur genieten kan. En het zijn vooral de vogelliefhebbers, die dan aan hun trekken komen.

Dit laatste is niet altijd zo geweest. Eerst toen men bij de verzorging van het bos terdege rekening is gaan houden met de belangen van de vogelliefhebbers is de vogelstand vooruit gegaan. Men heeft vogelbosjes aangeplant, vooral bestaande uit sleedoorstruiken, die in hun dichte doornige takken schuilplaatsen bieden aan velerlei vogelsoorten. Ook andere besdragende heesters werden toegepast, die in het najaar druk bezoek krijgen. Nestkastjes werden vervaardigd en opgehangen, en in strenge winters wordt voeder gestrooid. Bovendien werd in 1950 met het in dienst komen van de voorman J. Vink een grote campagne ingezet ter bestrijding van roofwild.

Bouwman met zijn vrienden.

De grote promotor van al deze activiteiten is ongetwijfeld geweest de machinist bij de Staatsmijnen, H. B o u w m a n, die al zijn vrije tijd heeft besteed om de vogels te helpen. Als men deze vogelvriend in het Steinerbos ontmoet en blijk geeft belangstelling te hebben voor vogels, dan zet zich Bouwman al spoedig op zijn praatbankje neder, ergens langs een van de vele wandelpaden in het bos, en begint daar te vertellen over de vele avonturen die hij beleefd heeft in de omgang met zijn gevleugelde vrienden. En dan blijkt, dat hij heel wat van het leven en de gewoonten van de vogels afweet. Doch wat meer zegt, veel vogels kennen ook hem! Eens had een roodborstje een nest gebouwd in een oud conservenblikje, dat ergens onder een boom lag. Voor iedere wandelaar, die naderbij kwam, ging het schuwe diertje al gauw aan de haal. Maar wanneer Bouwman op zijn bedaarde manier een kijkje kwam nemen, en het beestje rustig toesprak, dan bleef het stilletjes zitten broeden. Een steenuil broedde 8 jaar lang in dezelfde uilekast, en was tenslotte zo mak, dat het dier zich rustig door Bouwman van het nest liet pakken, om b.v. gefotografeerd te worden. Ook was er eens een tamme merel, die zich door hem op het nest liet aaien! Merels zijn overigens niet meer in tel in het Steinerbos. „Dat zijn geen vogels meer” zegt voorman Vink. Ze zijn maar voor één ding goed: ze verraden door hun luidruchtig ping-ping-ping de plaats waar uilen zich in het hout hebben verborgen. Deze nachtelijke jagers worden overigens door deze natuurliefhebber met rust gelaten. In het Steinerbos is het roofwild zijn doelwit geworden, toen hij ontdekte dat het al te talrijk aanwezig was, waardoor b.v. maar weinig legsels van op de grond broedende vogels groot kwamen. In één jaar, 1950, werden 13 wezels, 5 katten, 4 bunzings en 1 rat gedood en verder 40 eksters, 29 vlaamse gaaien, 5 kraaien en 5 roofvogels.

Vink weet dat zo goed, omdat hij zijn munitie moest verantwoorden, en dus een dagboek heeft bijgehouden. Dat opruimen van roofdieren is overigens niet altijd even eenvoudig. Vlaamse gaaien laten zich niet gemakkelijk benaderen, behalve misschien in de tijd, dat de eikels rijp zijn. In de broedtijd zijn het eierdieven, maar op de grond liggende eieren laten zij met rust. Toch heeft men deze slimmerikken weten te verschalken, door in een verlaten nest enkele

merel-eieren te leggen, die met „suikerwater” waren vergiftigd. Merkwaardig genoeg liep ook een egel in deze val, ondanks het feit, dat deze insekteneter een heel eind in de struik had moeten klimmen om dit nest te kunnen bereiken. Ook hebben een zevental gaaien het leven gelaten, toen zij een uil hadden ontdekt, en deze op voor zangvogels gebruikelijke wijze begonnen uit te schelden. Stuk voor stuk werden ze door Vink weggeschoten, zonder dat de kerkuil zich iets van het geknal van de schoten aantrok.

De op de grond levende rovers krijgen het vooral moeilijk in de winter, wanneer er sneeuw ligt. Bouwman volgde eens het spoor van een grote bunzing, en ontdekte zo het hol, ergens onder een boom. Vink werd er bij gehaald, en men begon te graven. Niet minder dan 22 dode spreeuwen werden te voorschijn gebracht, die blijkbaar door het roofdier verzameld waren onder de roestbomen van deze vogels. De bunzing zelf werd met de hand gegrepen. — Vink heeft handen zo groot als kolenschoppen —. Het dier had zich in de hand vastgebeten tot op het bot. Maar daar geeft Vink zoveel niet om. Dat is met een paar dagen wel weer genezen.

De spreeuwen komen 's winters in grote massa's in het bos slapen. Vink schatte hun aantal eens op 750000. Het lage hout, dat deze dieren als roestplaats gebruiken, zakt door onder hun gewicht. Zij maken een oorverdovend lawaai, de hele nacht door, zodat niemand deze dieren in de nabijheid van zijn huis wil hebben. Bovendien zijn ze niet bepaald kamerzinnelijk. Dat ondervond eens een fotograaf, die de opvliegende zwerm wilde filmen, en zich daarvoor op een open plek in het bos had opgesteld. Vloekend kwam hij te voorschijn, druipend van hoofd tot voeten, en ook het toestel had een flinke veeg uit de pan meegekregen. 's Morgens liggen na zo'n nacht met veel vogelbezoek de dode spreeuwen met tientallen onder het hout. Daarmede had de bunzing blijkbaar zijn provisiekamer gevuld. Ook ligt het bos dan bezaaid met elastiekjes, die worden gegeten omdat zij voor stukjes vlees werden gehouden. Vink vraagt zich dan ook af, of vogels kunnen proeven. Uiteraard zitten in het najaar de uitwerpselen ook vol met pitjes van bessen die, zoals bekend, kiemkrachtig uit de vogeldarm te voorschijn komen. Het bos heeft daardoor een rijke onderbegroeiing van bramen en vlierstruiken

e.d., waardoor een groot aantal doortrekkers wordt aangelokt, waaronder kramsvogels, pestvogels, beflijster, barmsijs en goudvink gesignaleerd zijn.

Op de roestende spreeuwen komen steeds weer opnieuw roofvogels af, zoals sperwer en slechtvalk. Het is zeer interessant, de jacht van deze rovers gade te slaan, en vooral de reactie van de achtervolgde spreeuwen te bestuderen: deze gaan in dichte afgeronde zwermen vliegen, waarbij de dieren voortdurend snelle zwenkingen uitvoeren. De rover beperkt zich ertoe, zo'n zwerm te blijven volgen, totdat een van de spreeuwen een verkeerde manoeuvre maakt, zodat hij het verband met zijn soortgenoten kwijt raakt. Dit slachtoffer krijgt meestal geen gelegenheid meer, zijn fout goed te maken. Hij wordt onmiddellijk gegrepen. Zo draagt de roofvogel bij tot het gezond houden van zijn prooidieren. Van het nut van een roofdier is men in Stein ook wel overtuigd, zelfs wanneer het haren draagt, en op de grond leeft. Men streeft daarom niet naar algehele uitroeiing van het roofgedierte, maar naar regulering van hun aantal.

Ik vroeg aan de heren of er niet veel nesten door de schooljeugd werden uitgehaald. Dat viel tegenwoordig nog al mee. De opzichter, Dekkers, is met het toezicht belast, en ook deze heer blijkt al weer een vogelliefhebber te zijn. Net als Bouwman vertelt hij graag aan de kinderen, waar ze in het bos op moeten letten. De vogels reageren niet eens op zijn verschijning, tenminste wanneer hij alleen is. Als hij door een paar kinderen vergezeld wordt, zijn de vogels net zo schuw als altijd. Maar in de speeltuin is dat anders! Daar horen de kinderen „thuis”. De pimpelmezen broeden er in de metalen staander van de wippen, en gaan rustig door met voederen van hun jongen, zelfs op drukke dagen, wanneer de wip geen ogenblik onbemand is.

De vooruitgang van de vogelstand is vooral te zien in de lijsten van vogels, die door Bouwman in het Steinerbos geringd zijn. Het fonds Sociale voorzieningen draagt de kosten van dit voor de wetenschap zo belangrijke werk. In 11 seizoenen zijn niet minder dan 2668 vogels geringd, van 45 soorten. Soms gaat dit ringen gemakkelijk, wanneer b.v. de jeugdige bevolking van een van de vele nestkastjes het moet ontgelden: spreeuwen, mezen, gekraagde rood-

staart, boomklever. Ook de nestjongen van lijsterachtigen zijn niet moeilijk te vinden. Er zijn dan ook opvallend veel zanglijsters geringd, hetgeen in de tabel te zien is. Maar zoekt U eens het nest van een fitis of een tjiftjaf, of van een ander op de grond broedend insektenetertje! Bouwman stond eens samen met enige ingenieurs van de mijn bij het nest van een nachtegaal. De heren meenden voor de gek te worden gehouden, totdat hun de broedende vogel werd aangewezen! Vaak liggen de nesten hoog in een boom en zijn dan ogenschijnlijk niet te bereiken. Een aluminium ladder brengt soms uitkomst, en anders komt Vink op de propfen met takels en reddingsgordels, en trekt zo desnoods een hele boomstam naar zich toe, om het begeerde nest te kunnen grijpen. Eens brak daarbij de tak waar een wielewaalnest aan hing, juist toen de jongen in een zak naar beneden waren gelaten om op de begane grond geringd te worden. De gebroken tak werd vakkundig met staaldraad gespalkt, en de ouden kwamen na een kwartiertje braaf voeren, ook al hing hun nest ineens een halve meter lager, en ze gingen met dit voeren door, toen alle bladeren rondom het nest verdord waren. In de afgelopen 11 jaar werden 34 wielewalen geringd, en dat is op zichzelf al iets bijzonders. Een van deze dieren werd teruggemeld uit Vighizzolo d'Este, in de provincie Padua, Noord-Italië! Een van de weinige gegevens die men over de wielewaal heeft.

In de uitgebreide ringlijsten is ook te zien, dat het aantal vogels, dat per jaar geringd wordt, aan grote schommelingen onderhevig is, ondanks de nimmer aflatende ijver van ons driemanschap. Men schat het aantal nesten, dat gevonden wordt, op 1/3 van het totaal. Dat is te controleren door op de zingende mannetjes te letten. In 1962 waren er 12 zingende nachtegallen, terwijl er 5 nesten werden gevonden.

Wanneer Bouwman eenmaal aan de gang is, raakt hij niet gauw uitgepraat. Telkens komt hij met nieuwe anecdotes over vogels: Hij ziet de laatste jaren helemaal geen grauwe klauwieren meer. Wanneer ze er zijn, verraden zij zich door op het prikkeldraad prooiresten te spietsen. Van een broedsel vliegen steeds een tweetal jongen eerder uit dan de andere. Blijkbaar geven de ouden deze twee jongen het meeste voedsel, en komen de nakomertjes later aan de beurt. Eens zag hij een volwassen vogel met een

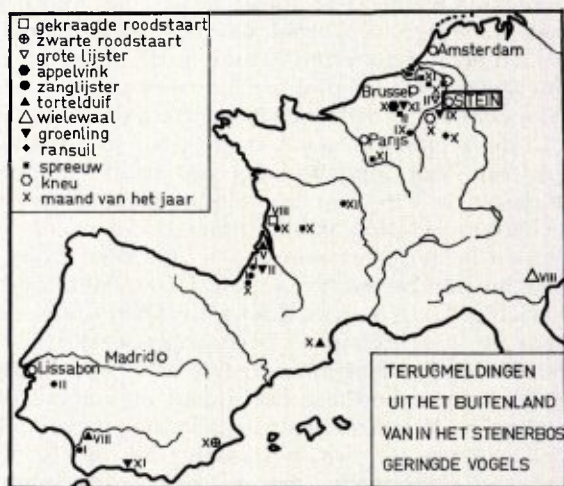
TABEL: ENIGE IN STEINERBOS GERINGDE VOGELSOORTEN

	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	totaal
Spreeuw	—	—	58	67	63	45	86	68	53	24	43	40	547
Zanglijster	—	—	5	29	18	22	40	28	42	39	35	52	310
Groenvink	—	4	37	16	45	27	5	25	24	7	5	22	217
Nachtegaal	—	1	22	11	12	11	19	18	9	11	31	5	150
Grauwe vliegenvanger	—	8	21	19	35	7	4	11	5	10	12	11	143
Gekraagde roodstaart	5	10	14	22	12	14	24	18	12	10	—	—	141
Zwartkop-tuinfluter	5	3	16	7	18	4	—	13	17	24	9	8	124
Spotvogel	—	17	15	2	14	4	4	4	18	16	—	—	94
Kneu	—	—	5	26	1	5	—	4	10	14	12	5	82
Heggemus	3	2	5	12	8	4	3	4	12	4	8	10	75
Tortelduif	—	6	2	3	15	5	6	7	15	—	5	13	67
Boekvink	—	1	6	16	10	8	5	3	12	4	—	3	67
Geelgors	—	—	20	8	8	5	3	4	1	1	—	—	50
Grasmus	—	4	11	18	9	—	—	—	3	—	—	—	45
Grote lijster	4	3	3	7	11	3	4	—	—	—	3	9	44
Koolmees	7	—	—	—	—	—	—	—	16	—	19	—	42
Steenuil	—	—	4	4	6	5	6	5	3	2	—	—	35
Wielewaal	—	—	5	9	8	—	4	3	4	1	—	—	34
Roodborstje	1	—	9	—	11	7	—	—	—	5	—	1	34
Zwarte roodstaart	—	—	—	—	—	13	—	—	8	5	5	—	31
Ransuil	—	—	4	3	9	5	—	1	—	2	1	4	29
Tijftjaf	—	10	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	25
Boerenwaluw	7	3	5	3	—	—	—	—	4	—	—	—	25
Tuinfluter	—	—	—	9	4	—	—	—	—	—	—	9	22

ringetje aan de poot. Helaas heeft hij dit dier niet kunnen bemachtigen. Een zestal koekoeken heeft hij weten te ringen, alle gevonden in nesten van heggemussen. En tenslotte iets over appelvinken. Veel heeft hij er niet geringd, een in 1953, en telkens vijf in 1960 en 1961. Maar in 1962 werden minstens drie nesten door de Vlaamse gaaien geplunderd! Toch heeft hij nog één jong weten te grijpen. Het dier zat in het betonnen waterbasin van het openluchttheater. Zijn ransuilen broeden in aardappelschilmandjes, die hij in een dichte naaldboom heeft opgehangen. En zijn nestkastjes maakt hij ontogankelijk voor ringmussen door in het vlieggaat een ijzeren buis te steken van 11 cm lengte en een doorsnede van 27 mm. Pimpelmezen trekken zich van deze nauwe tunnel niets aan. Dit foefje had hij in een Duits tijdschrift gelezen!

Van de 2668 geringde vogels werden er slechts 54 teruggemeld, dit is $\pm 2\%$. Van het grote aantal insektenetertjes slechts 3, zie kaar-

tje. Grotere vogels vormen een begeerde jachtbuit in Zuid-Europa, zoals lijsters en tortelduiven; daar komen meer berichten over binnen.

Ook de kooivogelvangst helpt mede aan het verkrijgen van gegevens over het winterkwartier van de Steiner vogels. Zoals te verwachten is, ligt dit in Zuid-West-Europa: Zuid-Frankrijk, Spanje en Portugal.

Gelukkig hebben de activiteiten van de 3 vogelvrienden uit Stein op het gebied van de vogelbescherming meer succes gehad. We hopen gaarne, dat ze dit werk nog lang zullen kunnen volhouden in goede gezondheid, en vooral ook, dat hun voorbeeld aanstekelijk zal werken op anderen, die onder dezelfde gunstige omstandigheden verkeren.

ADVENTIEVEN LANGS DE MAAS IN LIMBURG III

door
S. J. van OOSTSTROOM & Th. J. REICHGELT
(Rijksherbarium, Leiden)

In aansluiting op onze reeds eerder onder deze titel gepubliceerde artikelen (I in Natuurhist. Maandbl. 47, no. 5-6, 1958, p. 67-70, met aanvulling in id. 48, no. 7-8, 1959, p. 89; II in id. 49, no. 1-2, 1960, p. 19-22) geven wij hieronder een lijst van vondsten van nieuwe adventieven en van nieuwe vindplaatsen uit het jaar 1961.

Ook dit jaar bleek voor de ontwikkeling van aanvoerlingen gunstig te zijn, zodat niet minder dan 32 soorten werden gevonden, die nog niet eerder door ons in de grintgroeven aan de Maas bij Itteren en Grevenbicht en langs de Maasoever bij laatstgenoemde plaats werden aangetroffen. Deze vindplaatsen werden door ons bezocht in de eerste dagen van juni en in de tweede helft van september. Ook kregen wij inzage van een aantal planten, die door de heer D. T. E. van der Ploeg (Sneek), ten dele samen met enige anderen, bij bezoeken aan de grintgroeven bij Itteren in mei, juni, juli en augustus waren verzameld. Hierbij bleken ook weer enige nieuwe vondsten te zijn.

De in onderstaande lijst achter de namen der planten tussen haakjes opgegeven nummers hebben betrekking op de volgende vindplaatsen.

Vindplaatsen:

1. Grintgroeve aan de Maas ten N. van Itteren, 2 juni en 26 sept. 1961.
2. Grintgroeve aan de Maas en Maasoever ten ZW. van Grevenbicht, 5 juni en 25 sept. 1961.

3. Exemplaren in herb. Van der Ploeg, verzameld op 21 mei, 30 juni, 10 juli en 12 aug. 1961 in de grintgroeve aan de Maas ten N. van Itteren.

Lijst der gevonden planten.

Cannabiaceae.

Cannabis sativa L. (1, 2).

Polygonaceae.

Polygonum patulum Bieb. ssp. *kitaibelianum* (Sadl.) A. et G. (3).

Chenopodiaceae.

Chenopodium ambrosioides L. (1).

Chenopodium carinatum R. Br. (1).

Chenopodium giganteum Don (1).

Amaranthaceae.

Amaranthus caudatus L. (1).

Amaranthus hybridus L. (2).

Cruciferae.

Camelina sativa (L.) Crantz (2).

Chorispora tenella (Pall.) DC. (1).

Lepidium perfoliatum L. (1).

Lepidium sativum L. (1, 2).

Lobularia maritima (L.) Desv. (3).

Rapistrum rugosum (L.) All. (1).

Sisymbrium irio L. (1, 2).

Leguminosae.

Coronilla scorpioides (L.) Koch (2).

Medicago arabica (L.) Huds. (2).

Medicago praecox DC. (1, 2).

Melilotus indicus (L.) All. (2).

Trifolium echinatum Bieb. (3).

Trifolium glomeratum L. (1).

Trifolium lappaceum L. (1).

Trifolium resupinatum L. ssp. *tomentosum* (L.)

Gib. et Belli (3).

Malvaceae.

Abutilon theophrasti Med. (1).

Hibiscus trionum L. (1).

Malva parviflora L. (1).

Linaceae.

Linum usitatissimum L. (2).

Geraniaceae.

Erodium botrys (Cav.) Bertol. (3).